

Sporda Irkçılık Üzerine Bir Örnek Olay İncelemesi: Rusya'nın Ukrayna'yı
İşgalinde Sembol Haline Gelen "Z" Harfinin Kullanımı¹

Hikmet TÜRKAY¹ , Hatice Nur YILDIRIM²

DOI: <https://doi.org/10.38021asbid.1200595>

ORIJNAL ARAŞTIRMA

¹Osmaniye Korkut Ata
Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor
Yüksekokulu,
Osmaniye/Türkiye

Öz

Günümüz toplumlarında farklı yapılar sahip insanlar bir arada yaşayabilmelerine rağmen farklı nedenlerden dolayı bazen ırkçılık problemiyle uğraşmak zorunda kalmaktadırlar. Spor, tüm ırksal yaklaşımlardan bağımsız bir yapıda olduğu için toplumlar arası sosyo-kültürel bağlar kurmaktadır. Buna rağmen sporda da zaman zaman ırkçılığı çağrıştıran girişimler görülebilmektedir. Bu çalışmada da Katar'ın başkenti Doha'da düzenlenen Dünya Aletli Jimnastik Kupası madalya töreninde Rus jimnastikçi Ivan Kuliak'ın, birinci olan Ukraynalı rakibi Illia Kovtun'un yanında podyuma çıkarken üniformasına Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinde bir sembol haline gelen "Z" harfini iliştiirdiği olay incelenmiştir. Sporda ırkçılığın incelendiği bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kapsamında örnek olay incelemesi deseni kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; Ukraynalı rakibinin yanında üniformasına savaş yanlısı "Z" işaretini iliştiiren Rus jimnastikçi hakkında, Uluslararası Jimnastik Federasyonu tarafından disiplin soruşturması başlatılıp jimnastikçiye çeşitli yaptırımlar uygulandığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Spor, Sporda Irkçılık, Z Harfi

²Gümüşhane Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor
Yüksekokulu,
Gümüşhane/Türkiye

Sorumlu Yazar:
Hikmet TÜRKAY
hikmetturkay06@gmail.com

**A Case Study on Racism in Sports: The Use of the
Symbolized Letter "Z" in the Russian Invasion of
Ukraine**

Abstract

Although people with different structures can live together in today's societies, they sometimes have to deal with the problem of racism for different reasons. Since sports is independent of all racial approaches, it establishes socio-cultural ties between societies. Despite this, attempts to evoke racism can be seen in sports from time to time. In this study, while he was on the podium next to his Ukrainian rival Illia Kovtun, who won the medal ceremony of Russian gymnast Ivan Kuliak at the World Equipment Gymnastics Cup held in Doha, the capital of Qatar, he wore the "Z", which became a symbol in Russia's invasion of Ukraine, on the podium. The case to which the letter "Z" is attached has been investigated. In this study, which examines racism in sports, case study analysis design was used within the scope of qualitative research method. As a result of the research, it was seen that the International Gymnastics Federation initiated a disciplinary investigation and imposed various sanctions against the Russian gymnast who wore the pro-war "Z" sign on her uniform next to her Ukrainian rival.

Keywords: Sports, Racism in Sports, Letter Z

Yayın Bilgisi

Gönderi Tarihi:
07.11.2022

Kabul Tarihi:
13.12.2022

Online Yayın Tarihi:
19.12.2022

Giriş

Modern sporun tarihi; olimpiyat oyunları, dünya şampiyonaları ve uluslararası spor müsabakaları gibi dünyayı kucaklayan etkinliklerle, farklı ülke ve kültürlerden, farklı ten rengi ve dinlere sahip sporcuların etik kurallar çerçevesinde birbirleriyle nasıl rekabet edebileceklerini göstermektedir. Bu etkileşim ve rekabet nedeniyle spor, genellikle farklı etnik kökenlerden insanlar arasındaki anlayışı geliştirmek için mükemmel bir araç olarak kabul edilmektedir (Özdilek vd., 2003).

'İrk' büyük ölçüde gözden düşmüş bir kavram olmasına rağmen; insanların görünüşleri/milliyetleri nedeniyle deneyimledikleri antipati, hâlâ diğer insanların onları 'öteki' olarak adlandırmasından kaynaklanmaktadır. Bu gözden düşmüşlüğe rağmen sosyal bir süreçte ırkçılık hâlâ devam edebilmektedir (Wieviorka, 1995; Guillaumin, 1972). İrkçilik; anlayış eksikliği, cehalet veya yanlış inançlar nedeniyle ortaya çıkabilir (Long ve McNamee, 2004). Bazı yazarlar, "ırkçı" olarak adlandırılabilir olayların sadece doğrudan eylemler değil; belirli grupların ırksallaşmasına doğrudan veya dolaylı olarak katkıda bulunan tüm bu inançlar, davranışlar, uygulamalar ve süreçler olduğunu öne sürer (Connolly, 2000). İrkçilik geniş çerçevede önyargı ve ayrımcılığın temelini, kültürü ve milliyeti kapsamaktadır. Sporda ırksal önyargı da uluslararası müsabakalarda zaman zaman kendisini göstermektedir. Hâlbuki spor, tüm ırk ve yaşam tarzlarından insanları kendisine çeker ve ortak ilgi alanlarına dayalı sosyal ve kültürel köprüler kurma fırsatı sunar (Long ve McNamee, 2004; Ilies ve Bulz, 2017; Ungur vd., 2018).

Spora atfedilen sosyal olarak bütünleştirici işlev, her şeyden önce sporu, toplumlar açısından politik bir konuma yerleştiren önemli bir unsur olmaktadır. Normatif politik söylemde, "Spor tüm dilleri konuşur." sloganı öne çıkmakta ve sporun kültürlerarası anlayışı ilerletmesinde ideal bir yol olarak görülmektedir (Alkemeyer ve Bröskamp, 1996). Sporun toplumsal önemi, sporun kendisinin çok ötesine geçmektedir fakat bazen sportif etkinlikler çerçevesinde siyasi tartışma ve toplumsal huzursuzluklardan dolayı sporun kültürlerarası işlevinin sporcular tarafından tam olarak anlaşılamadığı görülebilmektedir (Primm vd., 2007). Ayrıca sporda doping, ırkçılık, şiddet, şike gibi özellikle son zamanlarda ortaya çıkan ve yoğunlaşan yeni tehditler ve zorluklar birçok topluluğun sistematik spor faaliyetlerinden vazgeçmesine neden olmaktadır (Olszewski-Strzyżowski, 2018). Bu tehditlerden ırkçılık, yaşamın hemen her alanında bulunur (Zondi ve Austin, 2021). Sporda kendisini çeşitli sembollerle (tezahüratlar, sloganlar, broşürler, kıyafetler, grafiti ve dövmeler, bir ülkeyi küçümseyen semboller) gösterebilmektedir. Betts (1974), "Sporda ırk ayrımcılığı konusundaki bu sembollerin izlerinin on dokuzuncu yüzyıla kadar sürülebileceğini" ifade etmektedir. Günümüzde ırkçılığa karşı giderek artan bir bilinç olmasına rağmen, insan haklarını korumanın karşısındaki en büyük engellerden biri olarak öne çıkmaktadır (Koç, 2021).

Bu nedenle biz yazarlar ırkçılığa karşı eğitimin geliştirilmesi, toplumun her kesiminin bilinçlendirilmesi ve sorumluluk taşıması, medyanın etkin rol alması ve yasaların tavizsiz uygulanması gerektiğini düşünmekteyiz. Bu hedefler doğrultusunda yapılan araştırmamızda amacımız, doküman analizinden yararlanarak sporda ırkçılık ile ilgili; "Katar'ın başkenti Doha'da düzenlenen Dünya Aletli Jimnastik Kupası'nda, Rus jimnastikçi Ivan Kuliak'ın madalya töreninde birinci olan Ukraynalı rakibi Illia Kovtun'un yanında podyuma çıkarken üniformasına Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinde bir sembol haline gelen "Z" harfini iliştiirdiği" olayı incelemektir. Ayrıca çalışmamızın potansiyel önemi, sporda ırkçılıkla ilgili örnek olay analizlerinin literatürde yeterince yer almamasından dolayı bu çalışmanın gelecekteki araştırmalara ışık tutacak olmasıdır.

Sporda Irkçılık

İnsanlığın varoluşunun başladığı günden günümüze kadar birçok toplumda kendi toplumunu merkeze taşıyan (etnosantrik) duygunun egemen olması, toplumların da sınıflara ayrılmasına neden olmuştur (Kılınçarslan ve diğ., 2021). Günümüz toplumlarında da farklı geçmişlere sahip insanlar bir arada yaşamakta ancak farklı nedenlerden dolayı bazen ırkçılıkla uğraşmak zorunda kalmaktadırlar. Ne yazık ki bu durum bazen farklı ırkçılık biçimlerini ortaya çıkarmakta ve bazı insanların yaşamlarında olumsuz etki yaratmaktadır (Bowser, 2017). Fakat spor, tüm ırklardan ve yaşam tarzlarından insanları kendine çeker ve ortak çıkarılara dayalı sosyal ve kültürel köprüler kurma fırsatı sunar (İlieş ve Bulz, 2017).

Buhaş (2015)' a göre; "Spor, modern toplumsal yaşamın gelişen bir bileşeni, kendine özgü ulusal ve uluslararası yapısı, belirli bir maddi desteği ve geniş bir teknik ve uzman kadrosuyla yönetilmesi gereken bir sistemdir". Sporu sadece birey ya da grup etkinliği çerçevesinde bir fiziksel aktivite olarak değil, toplumlar arası çekişme ve savaşlarda üstünlük oluşturma ve başarı sağlama amaçlarıyla da sık başvurulan etkinliklerin tümü biçiminde değerlendirmek gerekmektedir (Güzelipek, 2017; Ünür Duman, 2021). Spora olan talebin artması ve eğlence değeri nedeniyle sporcular; kalitelerini ve kupa kazanma şanslarını artırmak amacıyla takımlar, kulüpler ve ülkeler arasında hareket etmektedirler (Ungur vd., 2018). Bu kapsamda spor; ırkçılığın, ayrımcılığın ve ırksal engellerin olmadığı bir yol olarak kabul edilir. Fakat gerçeklik; "sporun genellikle entegre bir toplumun nasıl görünmesi gerektiğine dair bir paradigma olarak kullanıldığı" görüşüne karşıt olarak, toplumun bütününde olduğu gibi sporda da ırkçılık ve ayrımcılığın çok fazla mevcut olduğunu göstermektedir (Anderson, 1995). Spor arenasında tenis, atletizm, boks, basketbol, hentbol, voleybol ve futbol dahil olmak üzere hem bireysel hem de takım sporlarında ve çeşitli spor etkinliklerinde ırkçılık vakaları görülmektedir (Ungur vd., 2018).

ABD'de 1940'lara kadar siyahi oyuncular profesyonel spor dallarından dışlanmıştır ve spor kulüplerinde eşit çalışanlar olarak kabul edilmeleri uzun zaman almıştır (Kahn, 1991). ABD'li Jesse Owens, 1936 Berlin Olimpiyat oyunlarında 100 metre, 200 metre, uzun atlama ve 4x100 metre bayrak yarışlarında altın madalya kazanmış, Adolf Hitler'in stadyumu terk etmesine sebep olan atlet olarak ün yapmıştır. Çünkü Hitler, yarışı 1. bitiren Jesse Owens'ın siyahi bir atlet olmasından rahatsızlık duymuş ve stadı terk etmiştir. Irkçı saldırıların ardından son dönemde maç öncesi okunan milli marşların ısıklanması ve yuhalanması fazlaca görülmeye başlanmıştır. Spor karşılaşmalarında marş çalmak gibi milliyetçi gelenekler, uzun yıllardır devam etmektedir. 2016'da İngiliz milli marşının uygunluğu, Avam Kamarası'nda tartışılmıştır. Milletvekillerinden, mülteci krizi ve AB referandumu gibi konuları kısaca kenara bırakıp İngiltere'deki spor hayranlarının hâlâ "Tanrım Kraliçeyi Korum" şarkısını söyleyip söylememeleri gerektiğini düşünmeleri istenmiştir. İngiltere'nin, Galler ve İskoçlar gibi uluslararası müsabakalarda kendi ulusal marşına sahip olması gerektiğini belirten İşçi Partisi milletvekili Toby Perkins tarafından gündeme getirilmiş olan bir yasa tasarısı tartışılmıştır (Kılınçarslan vd., 2021). Öte yandan İspanyol milli takımının maçlarda Francisco Franco'ya yapılan tezahüratlarla bağdaştırılması; İtalyan sporcuların Benito Mussolini döneminde, "Mussolini'nin çocukları" olarak anılması; Almanya'da Adolf Hitler döneminde sporun aryan ırkı oluşturabilmek adına kullanılması sporun bir propaganda aracı olarak görülmesine verilebilecek örneklerdir (Dever, 2020).

Ünür ve Duman (2021)'a göre "İçinde bulunduğumuz dönem itibariyle, belirli olimpiyatların ve/veya spor karşılaşmalarının sahip oldukları sembolik anlamlara ek olarak kitlesel farkındalık yaratabilmek adına sembolleşmiş belirli eylemler ön plana çıkmaktadır. Bu şekilde sembolik önem taşıyan olayların başında 26 Ağustos 2016 tarihinde National Football League (NFL) sezon öncesi hazırlık karşılaşmaları sırasında Colin Kaepernick'in ırkçılık karşıtı tutumunu ifade etmek için milli marşın okunduğu sırada diz çökerek ön ayak olduğu "Diz Çökme Hareketi" gelmektedir. Kaepernick'in bu hareketi başlangıçta ciddi tepki almış olsa da Mayıs 2020 tarihinde George Floyd'un ölümünün ardından hız kazanan Black Lives Matter (BLM-Siyahilerin Hayatı Değerlidir) hareketi ile birlikte spor camiasına yayılmış ve birçok sporcu diz çökerek siyahilere yapılan ayrımcı tutum ve davranışlara tepkisini göstermeye başlamıştır. "

Spor da olan her şeyin toplumu yansıttığı ve toplumun genelinde olduğu gibi sporda da ırk ayrımcılığı kalıplarının yaygın olduğu söylenebilir. Irkçılığın kanıtlarını içeren bu modeller, ırk ilişkileri ve spor alanındaki diğer tüm konulardan çok daha fazla dikkat çekmektedir (Washington ve Karen, 2001; Dovidio ve Gaertner, 2004; Ungur vd., 2018). İster milliyetçilik ister ırkçılık bağlamında olsun sporda ayrımcılığın ortadan kaldırılması için fair play anlayışına önem verilmesi gerekmektedir.

Sporda Irkçılığa Karşı Alınan Tedbirler

Spor etkinliklerinin ırkçılık, ayrımcılık ve dışlanmayla mücadele ederken, çeşitliliği kabul etmek ve karşılıklı saygıyı teşvik etmek için ideal bir platform olabilmesi önemlidir (FRA, 2010). Bu anlamda ırkçılığa karşı çeşitli önlemler alınarak istenen platform oluşturulmaya çalışılmıştır.

San Francisco’da 26 Haziran 1945 tarihinde imzalanmış olan Birleşmiş Milletler Antlaşması ile Milletlerarası Adalet Divanı Statüsünün onanması hakkında çıkarılan 6092 sayılı kanunda yer alan Bölüm I Madde 3’te ekonomik, sosyal, fikrî ve insani mahiyetteki milletlerarası davaları çözerek; ırk, cinsiyet, dil farkı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel hürriyetlerine karşı saygıyı geliştirip teşvik ederek; milletlerarası işbirliğini gerçekleştirmek hedeflenmiştir (United Nations, 1945). Daha sonra Birleşmiş Milletler Örgütü oluşmuş ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 1948 tarihinde ilan edilmiştir (Göregenli, 2018).

İrkçılığa karşı Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) 1958 tarihli 111 sayılı Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi ile Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’nün (UNESCO) kabul ettiği Eğitimde, Ayrımcılığa Karşı Sözleşme vardır. Bu sözleşme, ayrımcılığa karşı okullarda bir koruma sağlamaktadır. AB üyesi 17 devlet bu sözleşmede yer almıştır. Bu sözleşmeye göre, okullarda "ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, ekonomik durum veya doğum temelinde herhangi bir ayrımcılık" yasaktır (UNESCO, 1960).

Bu sözleşmeleri takiben, ırk ayrımcılığına özgü düzenlemeler gelmiştir. Bunların ilki, Irksal Ayrımcılığın Bütün Biçimleriyle Sona Erdirilmesine İlişkin Bildirge ve bu bildirge, 20 Kasım 1963 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul görmüştür (Schwelb, 1966).

1960: FIFA Kongresi ayrımcılıkla ilgili ilk kez bir karar almıştır.

1962: FIFA Statüsünde ayrımcılık ilk kez ele alınmıştır.

2001: Buenos Aires’te yapılan Olağanüstü Kongre’de ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele kararı alınmıştır.

2002: Her türlü ırkçılık eylemine karşı güçlü yaptırımlar FIFA Disiplin Yönetmeliğine eklenmiştir ve akabinde FIFA Ayrımcılıkla Mücadele Günleri başlamıştır.

2004: FIFA İcra Komitesi’nce futbolda her türlü ayrımcılığı yasaklayan Etik Kurallar getirilmiştir.

2006: Avrupa Parlamentosu, stadyumların içinde ve dışında her türlü ırkçılığı kınayan futbolda ırkçılıkla mücadele Deklarasyonu’nu kabul etmiştir.

2013: Irkçılık ve Ayrımcılıkla Mücadele Görev Gücü kurulmuştur ve aynı yıl 63'üncü FIFA Kongresi'nde ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin çeşitli kararlar alınmıştır (Koç, 2021; Eurobarometr, 2022).

Öte yandan Şeker (2020) çalışmasında; "İspanya futbolda ırkçılığa, yabancı düşmanlığına, şiddete ve proto-faşist bir alt kültür hâline gelen ultra taraftarlara karşı çözüm yolları üzerinde durduğunu ve bu kapsamdaki uygulamaları, 2004 yılında Sporda Irkçılık ve Şiddet Araştırmaları Merkezini kurarak temellendirdiğini" ifade etmiştir.

Bunlara ek olarak, sporun sosyal içermedeki önemli rolünü de vurgulayan belge, kadınların ve erkeklerin bireysel olarak spor faaliyetlerine eşit erişimini vurgulayan "Sporun belirli özellikleri ve Avrupa'daki sosyal işlevi hakkında bildirge" (2000)'dir. "Spor ailesi" oluşturmak için kişisel yetenek, rehabilitasyon, sosyalleşme ve dayanışmanın geliştirilmesi için sporun önemini gösteren istek ve yetenekleri içerir. Belge şunları belirtiyor: "Çok kültürlü toplumlarımızda spor, örgün ve yaygın öğrenmede kullanılacak bir araç olabilir ve olmalıdır. Sporun gençler, engelliler ve daha az avantajlı geçmişe sahip kişiler için oynayabileceği özel rol dikkate alınmalıdır. Ayrıca spor, göçmenlerin ve yabancı insanların topluma entegrasyonunu ve kültürler arası diyalogu teşvik edebilir. Spor, göçmenleri entegre etmek amacıyla önemli bir araç hâline gelebilmesi için topluma ortak aidiyet ve katılım duygusunu teşvik eder. Göçmenler ve ev sahibi topluluk arasında olumlu etkileşimi sağlamak için bu bağlamda spor tesislerine erişim sağlamak ve ilgili faaliyetleri teşvik etmek esastır" (EUR-Lex, 2022; Olszewski-Strzyżowski, 2018).

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Modeli

Sporda ırkçılığın incelendiği bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kapsamında örnek olay incelemesi deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma, insanın kendi sınırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından birisi olarak ifade edilmekte ve gözlemsel yöntemler, derinlemesine mülakatlar, grup tartışmaları, anlatılar ve belgesel dokümanların analizi gibi bazı veri toplama teknikleri de nitel araştırmalarla birlikte kullanılmaktadır. Bu kapsamda örnek olay incelemesi ise, "tıpkı mimaride yapılan ayrıntılı bir planlama gibi, bilgi toplama, toplanan bilgileri organize etme, yorumlama ve araştırma bulgularına ulaşma gibi basamakları içeren sistematik desen türlerinden biri" olarak tanımlanmaktadır (Creswell ve Creswell, 2017; Walliman, 2015; Turkay, 2020). Bu araştırmada da sporda ırkçılık ve ırkçılığa karşı alınan önlemler ile ilgili bir doküman incelemesi yapılmış ve "Katar'ın başkenti Doha'da düzenlenen Dünya Aletli Jimnastik Kupası madalya töreninde Rus jimnastikçi Ivan Kuliak'ın birinci olan Ukraynalı rakibi Illia Kovtun'un yanında podyuma çıkarken

üniformasına Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinde bir sembol haline gelen "Z" harfini iliştiirdiği" olay derinlemesine irdelenmiştir. Mevcut araştırma süresince "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiđi Yönergesi" çerçevesinde hareket edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Sporda ırkçılıkla ilgili veri toplama aşamasında; sporda ırkçılık ve araştırılmaya çalışılan örnek olayla ilgili terimleri içeren yazı, araştırma ve kitaplarda yer alan metinler doküman incelemesiyle değerlendirilmiş ve bu çerçevede belgesel kayıtları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemleri sırasıyla yerine getirilerek sporda ırkçılıkla ilgili Katar'ın başkenti Doha'da düzenlenen Dünya Aletli Jimnastik Kupası'nda yaşanan olay, teorik bir kapsamda incelenmeye çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada veriler, nitel veri analiz yöntemlerinden betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2005) betimsel analiz yaklaşımından elde edilen veriler, önceden belirlenen temalara göre özetlenip ve yorumlanmaktadır. Verilerin analiz sürecinde; verilerin organizasyonu, veri tabanının ön okuma işleminden geçirilmesi, temaları kodlama ve organize etme, veri sunumu ve verileri yorumlamayı içeren eylem akışları sırasıyla yerine getirilerek sporda ırkçılık ve incelenen örnek olayla ilgili verilerin sunumu ortaya çıkarılmış ve verilere ait bilgiler düzenlenip sonuçlar biçimlendirilerek yorumlanmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde belgesel kayıtlara dayanarak Z harfinin neden bir savaş sembolü olduğu, Dünya Aletli Jimnastik Kupası'nda yaşanan olay ve alınan kararlar ele alınmıştır.

Z Harfi Neden Rusya İçin Savaşın Sembolü Oldu?

Resim 1. Rusya'nın "Z" harfi sembolü (Hürriyet, 2022).

Özellikle sosyal medyada ortaya çıkan sembol, kökenleri içerisinde bir gizemi barındırmaktadır ancak bununla ilgili birkaç teori öne sürülmüştür:

Analistler ve askeri uzmanlar, ilk olarak 19 Şubat 2022'de Ukrayna sınırına yığılmış Rus tankları ve askeri kamyonların üzerine elle boyanmış gizemli Z şeklindeki işareti fark etmişlerdir ve bu, batılı uzmanlar arasında işaretin ne anlama geldiğine dair yaygın spekülasyonlara yol açmıştır. Rusya'nın işgali başladığında, daha fazla askeri donanımın Z'lerle ve ayrıca O, X, A ve V de dahil olmak üzere diğer harflerle süslediği görülmüştür. Donanmada görülen harfler genellikle kareler, üçgenler ve diğer boyalı şekillerle çerçevelenmiştir. Bir harf olarak Z, Kiril Rus alfabesinde yoktur; daha ziyade şekli 3'e benzeyen bir harf "Z" sesini temsil eder. Ayrıca tek bir dokunuşla boyanabilir.

Askeri uzmanlar tarafından işaretleri açıklamak için kullanılan en popüler teori, işaretlerin Rus birliklerinin genellikle konuşlandığı bölgelere göre yazıldığı ve Z'nin potansiyel olarak Zapad (batı) anlamına geldiğidir. Diğerleri, işaretlerin dost ateşinden kaçınmak amacıyla yazıldığına inanırken, bazı Kremlin yanlısı Rus askeri uzmanları, Z harfinin Ukrayna Devlet Başkanı Volodymyr Zelenskiy'in adını ve V harfinin Vladimir Putin'i temsil ettiğini düşünmektedir.

Rusya Savunma Bakanlığının kendisi, teorilerin hiçbiri hakkında yorum yapmamış ve onun yerine Instagram kanalında Z'nin "Za pobedu (zafer için)" ve V'nin "gerçeğin gücü" anlamına geldiğini yazmıştır (The Guardian, 2022; The Washington Post, 2022; Npr, 2022).

Etik Dışı Bir Vaka Olarak Dünya Aletli Jimnastik Kupası'nda Yaşananlar ve Alınan Kararlar

Resim 2. Rus Sporcu Ivan Kuliak'ın Formasına İliştirdiği Savaş Sembolü “Z” Harfi (Dailymail, 2022).

Euronews (2022) ve The Guardian (2022)'da konuyla ilgili yer alan haberlerde;

"Rus jimnastikçi Ivan Kuliak, Katar'ın başkenti Doha'da düzenlenen Dünya Aletli Jimnastik Kupası'ndaki paralel bar finalini üçüncülükle tamamladı. Kuliak, madalya töreninde birinci olan Ukraynalı rakibi Illia Kovtun'un yanında podyuma çıkarken üniformasına Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinde bir sembol haline gelen “Z” harfini iliştirildiği görüldü. Rus sporcunun bu hareketi sosyal medyada hızla yayılmıştır. Bu durumu "şoke edici davranış" olarak tanımlayan Dünya Jimnastik Federasyonu, Jimnastik Etik Kurulu'ndan disiplin soruşturması açılması talebinde bulundu. Uluslararası Jimnastik Federasyonu Ukraynalı rakibinin yanında üniformasına savaş yanlısı “Z” işareti takan Rus jimnastikçi hakkında disiplin soruşturması başlattı. Bugünden itibaren bütün Rus ve Belaruslu jimnastikçilerin kupada yarışması yasaklandı" şeklinde ifade edilmiştir.

Uluslararası Jimnastik Federasyonu (Federation Internationale de Gymnastique (FIG)) Bay Kuliak'ın, Doha'daki FIG Dünya Kupası'nda yarışma ve ödül töreni sırasında atletinde “Z” harfini giydiğinde FIG Tüzüğünü, FIG Disiplin Kurallarını, FIG Etik Kurallarını ve FIG Davranış Kurallarını ihlal ettiğini belirtmiştir. Bu davranışından dolayı Bay Kuliak için Uluslararası Jimnastik Federasyonu;

- Doha FIG Dünya Kupası'ndan diskalifiye edilmesine,
- Bronz madalyayı iade etmesine,

- 500 CHF (İsviçre Frangı) değerindeki para ödülünü veya ABD doları cinsinden eşdeğerini iade etmesine,
- Bay Kuliak'ın, bu karar tarihinden itibaren bir yıl boyunca, FIG' e bağlı bir federasyon tarafından düzenlenen FIG onaylı hiçbir yarışmaya veya etkinliğe katılmasına izin verilmemesine,
- Bay Kuliak'ın, yargılama masrafları için 2.000 CHF tutarında bir katkı payı ödemesine,
- Bay Kuliak'ın bu karara karşı, kararın tebliğini aldıktan sonra 21 gün içinde GEF Temyiz Mahkemesine itiraz etme hakkı olduğuna karar vermiştir.
- Ayrıca Federasyon, 17 Mayıs 2023'te Rus sporcuların yarışmasını engelleyen koruyucu önlemler devam ediyorsa yasak, söz konusu önlemlerin kaldırılmasından altı ay sonra devam edecek şekilde karara varmıştır (Federation Internationale de Gymnastique, 2022).

Öte yandan Jimnastik Etik Vakfı (GEF) Temyiz Mahkemesi, 13 Eylül 2022'de Bay Ivan Kuliak'ın (RUS) GEF Disiplin Komisyonu tarafından 17 Mayıs 2022'de verilen karara karşı temyiz başvurusuna karşı kararını vermiştir.

- Temyiz Mahkemesi Heyeti kararında, GEF Disiplin Komisyonu tarafından 17 Mayıs 2022'de verilen bir yıllık rekabet yasağını onaylama kararını teyit ediyor. Bununla birlikte, bu yasağın şu anda Rus sporcuları uluslararası jimnastik müsabakalarından uzak tutan koruyucu önlemlerden bağımsız olduğunu ve bu nedenle yasağın sonundaki koruyucu önlemlerin durumuna bakılmaksızın bir yıldan fazla uzatılmaması gerektiğini teyit etmiştir.
- Bay Ivan Kuliak'ın, GEF'e yapılan avans ödemesinin kapsadığı 5.000 CHF tutarındaki temyiz masraflarını üstlenmesine;
- Her bir tarafın, yasal temsil masrafları da dahil olmak üzere kendi masraflarını üstlenmesine;
- Bu kararın, nihai ve bağlayıcı hâle geldikten sonra (yani Spor Tahkim Mahkemesine (CAS) itiraz süresi dolduktan sonra) tam olarak yayınlanabileceğine ve tarafların, kararın tebliğinden itibaren 21 gün içinde İsviçre'nin Lozan kentindeki CAS'a karara itiraz etme hakkına sahip olduğuna dair karar vermiştir. (Federation Internationale de Gymnastique, 2022).

Sonuç ve Öneriler

Bu makale, sporda ırkçılıkla ilgili konulara ilişkin daha fazla araştırma için bir çaba ve başlangıç noktasını temsil etmektedir. Dünya üzerindeki ırkçılığı anlamak için "Katar'ın başkenti Doha'da düzenlenen Dünya Aletli Jimnastik Kupası'nda Rus jimnastikçi Ivan Kuliak'ın madalya

töreninde birinci olan Ukraynalı rakibi Illia Kovtun'un yanında podyuma çıkarken üniformasına Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinde bir sembol hâline gelen "Z" harfini iliştiirdiği" olay eleştirel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Irk istismarı elbette bir zorlama biçimidir: hedefini temsil eder, insanlıktan çıkarır ve nesneleştirir. Bununla birlikte, mevcut veriler kaçınılmaz olarak olgunun en görünür kısmına atıfta bulunsa da bunun, örgütlü radikal grupların eylemlerine özgü olmadığını göstermektedir. Yaşanan bu olayın da bireysel nitelikte olması ve tüm sporculara yayılmaması, kısmen teselli edecek düzeydedir. Toplumun her kesiminden insanı peşinden sürükleyen sporun; kavga ve ayrımcılığın değil saygı ve hoşgörünün en güzel örneklerinin sergilenmesi gereken ve sadece bir oyun olduğu gerçeğinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Ayrıca bundan sonraki süreçte ırkçılık ve yabancı düşmanlığına karşı mücadele, spor dünyasında yer alan çeşitli katılımcıların sürekli çabalarını ve son zamanlarda harekete geçirilen çeşitli girişimlerin etkinliğinin değerlendirilmesi yerinde bir karar olacaktır.

Araştırmacıların Katkı Oranları Beyanı

Araştırmanın tüm aşamalarında iki yazar da eşit katkıda bulunmuştur.

Çatışma Beyanı

Yazarların araştırma ile ilgili bir çatışma beyanı bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Alkemeyer, T., ve Bröskamp, B. (1996). Strangerhood and racism in sports. *Sport Science Review*, 5(2), 30-52.
- Anderson, P. M. (1995). Racism in sports: A question of ethics. *Marq. Sports LJ*, 6, 357.
- Betts, John R. (1974). *America's sporting heritage*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Bowser, B. (2017). Racism: Origin and theory. *Journal of Black Study*, 48(6), 572-590, SAGE Publishing.
- Buhaş, S. (2015). Sport management - science and art. *Analele Universităţii din Oradea, Fascicula Educaţie Fizică şi Sport*, 25, 85-89.
- Creswell, J. W., ve Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. London: Sage publications.
- Connolly, P. (2000) 'Racism and young girls' Peer group relations: The experiences of South Asian girls'. *Sociology* 34, 499-519.
- Dever, A. (2020). *Sporda ayrımcılık: Milliyetçilik-ırkçılık-toplumsal cinsiyet*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Dovidio, J. F., ve Gaertner, S. L. (2004). *Aversive racism*. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances experimental social psychology*, Vol. 36, pp. 1-52). San Diego, CA, US: Elsevier Academic Press.
- Eurobarometr. (2022). www.europarl.europa.eu (accessed at: 28.09.2022)
- EUR-Lex. (2022). <http://www.eur-lex.europa.eu> (accessed at: 27.09.2022)
- Euronews, (2022). Ukrayna'nın işgali: Savaş yanlısı 'Z' işareti takan Rus jimnastikçiye disiplin soruşturması. Euronews <https://tr.euronews.com> adresinde 21.09.2022 tarihinde alınmıştır.

- Federation Internationale De Gymnastique, (2022). Russian gymnast sanctioned with one year ban by the Disciplinary Commission. Federation Internationale De Gymnastique <https://www.gymnastics.sport> adresinde 21.09.2022 tarihinde alınmıştır.
- Göregenli, M. (2018). *Ayrımcılıkla mücadele: Sosyal psikolojik değiniler*. Ayrımcılığın Yüzleri, gen Matbaa, Ankara.
- Guillaumin, C. (1972). *L'Ideologie raciste: Genèse et langage actuel*. The Hague: Mouton.
- Güzelipek, Y. A. (2017). *Uluslararası ilişkiler ve spor*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Hürriyet, (2022). Rusya'da 'Z' çılgınlığı! Savaşın sembolü haline geldi. Hürriyet <https://www.hurriyet.com.tr> adresinde 21.09.2022 tarihinde alınmıştır.
- Ilieş, A., ve Bulz, C. G. (2017). Teritorial development indexes of team sports (football). *GeoSport for Society*, 4(1), 78-83.
- Kahn, L. M. (1991). *Discrimination in professional sports: A survey of the literature*. ILR Review, 44(3), 395-418.
- Kılınçarslan, G., Avcı, P., Bayrakdar, A., Beltekin, E., Kuyulu, İ., ve Kayantaş, İ. (2021). *Sporda ırkçılık*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Koç, C. (2021). *İnsan hakları bağlamında sporda ırkçılık ve ayrımcılık yasağı*. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Konya.
- Long, J. A., ve McNamee, M. J. (2004). On the moral economy of racism and racist rationalizations in sport. *International Review for the Sociology of Sport*, 39(4), 405-420.
- Mailonline, (2022). Russian gymnast Ivan Kuliak causes OUTRAGE in World Cup event after wearing a national war symbol on his shirt while sharing the podium with Ukrainian rival Illia Kovtun. Mailonline <https://www.dailymail.co.uk> adresinde 21.09.2022 tarihinde alınmıştır.
- Npr, (2022). The letter Z is becoming a symbol of Russia's war in Ukraine. But what does it mean?. Npr <https://www.npr.org> adresinde 26.09.2022 tarihinde alınmıştır.
- Olszewski-Strzyżowski, D. J. (2018). European societies' access to sport-the European Union actions. *GeoSport for Society*, 9(2), 71-81.
- Özdilek, Ç., Şentürk, A., & Döşyılmaz, E. (2003). Modern olimpiyat oyunlarının tarihi gelişimi ve olimpiyatların gezici olma ilkesinin günümüze kadar düzenlenen oyunlar açısından değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 3-5.
- Primm, E., DuBois, S., ve Regoli, R. M. (2007). An exercise in subtleties and the transmission of racism: An analysis of Sports Illustrated covers. *Journal of African American Studies*, 11(3), 239-250.
- Schwelb, Egon. (1966). The international convention on the elimination of all forms of racial discrimination. *Int'l ve Comp. L.Q.* 15, 996-1068.
- Şeker, A. (2020). Ayhan Dever'e ait Sporda ayrımcılık milliyetçilik-ırkçılık-toplumsal cinsiyet isimli kitabın incelemesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(2), 79-87.
- Turkay, H. (2020). *Spor bilimlerinde araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- The Guardian, (2022). Why has the letter Z become the symbol of war for Russia?. The Guardian. <https://www.theguardian.com> adresinde 20.09.2022 tarihinde alınmıştır.
- The Washington Post, (2022). How 'Z' became a symbol for supporting Russia's invasion of Ukraine. The Washington Post <https://www.washingtonpost.com> adresinde 21.09.2022 tarihinde alınmıştır.
- The Guardian, (2022). Russian athletes face backlash after wearing 'Z' symbol at Putin rally. The Guardian <https://www.theguardian.com> adresinde 26.09.2022 tarihinde alınmıştır.
- Unesco. (1960, December 14). Convention Against Discrimination in Education 1960. <https://adatabase.ohchr.org/IssueLibrary/UNESCO%20Convention%20against%20Discrimination%20in%20Education.pdf>
- Ungur, S., Cristea, D. I., ve Sabău, A. M. (2018). *Racism in sports: A brief review*. Geosport, 96.
- United Nations. (1945). Charter of the United Nations. Retrieved October 26, 2016, from <http://www.un.org/en/charter-united-nations>

- Ünür, E. ve Duman, D. D. (2021). Farklılıkların çatışması bağlamında sporda ayrımcılığın göstergebilimsel analizi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 109-126.
- Walliman, N. (2015). *Social research methods: The essentials*. London: Sage Publishing.
- Washington, R. E., ve Karen, D. (2001). *Sport and society*. Annual review of sociology, 187-212.
- Wieviorka, M. (1995). *The arena of racism*. London: Sage.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zondi, P. C., ve Austin, A. V. (2021). A question of colour: systemic racism in sports and exercise medicine. *British Journal of Sports Medicine*, 55(10), 526-527.

Bu eser [Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) ile lisanslanmıştır.

ⁱ Bu çalışma 6. Uluslararası Akademik Spor Araştırmaları Kongresi'nde özet bildiri olarak sunulmuştur.